

POKRENI.SE

Podsticanje pozitivnih društveno – ekonomskih promena
i razvoj preduzetništva kroz stvaranje
nove generacije socijalnih preduzetnika u Srbiji

Projekat: „Fostering positive socio-economic change and developing entrepreneurship through creation of new generation social/impact entrepreneurs in Serbia”, sprovodi Serbian Venture Network uz podršku Američke ambasade u Beogradu.

Sadržaj

Ko smo mi?	2
Zašto socijalno preuzetništvo ?	3
Definisanje termina „socijalno preuzetnišvo“	6
Pravne forme socijalnih preduzeća	9
Socijalno preuzetništvo u Srbiji	11
Značaj socijalnih preduzeća u Srbiji	12
Socijalna preduzeća prema obliku organizovanja	13
Institucionalni okvir	18
Izvori finansiranja socijalnih preduzeća	23
Zaključak	28
Preporuke za unapređenje socijalnog preuzetništva u Srbiji	31

seven

Serbian Venture Network

Serbian Venture Network

Graničarska 11 | Belgrade | Serbia
+381 63 336 335
partnership@seven.rs
www.seven.rs
www.pokreni.se
www.belgradeventureforum.com

Ko smo mi?

● SeVeN

Serbian Venture Network je neprofitno nevladino udruženje, osnovano 2012. godine. Tokom pet godina rada SeVeN je realizovao veliki broj projekata i aktivnosti namenjenih unapređenju preuzetništva, startap-a, omladinskog preuzetništva, preuzetničkog učenja, treninga i edukacija, mentoringa, privlačenja investicija, direktnog spajanja investitora i preuzetnika i javnog zagovaranja.

● Misija

Razvoj kapaciteta, unapređenje položaja preuzetnika u oblasti ekonomije zasnovane na znanju i sa ciljem kreiranja novih kvalitetnih radnih mesta, izgradnja konkurentnih i inovativnih preuzeća i startap-a, kroz unapređenje pristupa finansijama, razvoja programa edukacije i kroz kreiranje održivih biznis modela.

● Mreža

SeVeN ima veliku mrežu partnerskih organizacija u zemlji i иностранству, realizuje saradnju sa najprestižnijim organizacijama za podršku preuzetništvu na svetu, poput Kaufman fondacije i Global Entrepreneurship Network-a.

Serbian Venture Network je udruženje posvećeno razvoju preuzetništva, podsticanju na preuzetničko delovanje mladih i razvoju kulture preuzetništva, inovacija i preuzetničkog obrazovanja.

● Vizija

Jugoistočna Evropa kao integrisani poslovni region sa povoljnim poslovnim okruženjem i uslovima poslovanja, gde su mlađi, talenti, inovacije, preuzetnički duh i poslovna partnerstva motori rasta i razvoja.

Zašto socijalno preduzetništvo ?

U ovom trenutku u Srbiji postoji nekoliko inicijativa koje se bave socijalnim preduzetništvom i postoji neznatan broj socijalnih preduzeća. Možemo reći da je u porastu broj mlađih ljudi i preduzetnika koji su zainteresovani za oblast socijalnog preduzetništva, ali primećuje se da još uvek ne postoji kritična masa zainteresovanih koji su potrebni da se zaista razvije sektor socijalnog preduzetništva. Još uvek postoji mnogo nerazumevanja koncepta socijalnog preduzetništva i većina ljudi povezuju taj koncept isključivo sa temom zapošljavanja marginalizovanih grupa kao što su Romi, invalidi, osobe sa mentalnim nedostacima itd. To znači da je potrebno uložiti značajan napor u proces promocije i javnog zagovaranja kako bi se prevazišao ovaj način razmišljanja. Promena stavova i svesti o oblasti socijalnog preduzetništva treba da se kreće u pravcu sagledavanja socijalnog preduzetništva u javnosti kao koncept koji nudi savremene preduzetničke trendove u cilju stvaranja pozitivnih društveno - ekonomskih promena, reinvestiranje profita u lokalnu zajednicu i postizanje drušvenog blagostanja, osnaživanje ljudi i unapređenje ekonomskog rasta kroz poslovne poduhvate koje mogu da utiču na društvene promene.

Da bi se to postiglo, potrebno je da se promovišu primeri dobre prakse, razmena iskustava i stvaranje bližih veza sa lokalnim zajednicama u cilju kreiranja nove generacije socijalnih preduzetnika.

Trenutna situacija omogućuje da se stvori vrlo vidljiva promena u ovoj oblasti naročito zbog činjenice da je nivo nerazumevanja socijalnog preduzetništva i preduzetništva koji ima uticaj na društvo i zajednicu prilično visok, a razvoj ove oblasti je prilično nizak. Razlog nerazumevanja možemo da podvedemo i pod činjenicu da termin socijalno preduzetništvo u sebi sadrži kategoriju socijalno koja se u Srbiji vezuje isključivo za zapošljavanje i samozapošljavanje marginalizovanih grupa.

Dok termin socijalno preduzetništvo obuhvata širi opseg pozitivnih društvenih promena kroz kreiranje održivih i profitabilnih poslovnih modela.

Ekonomija i preduzetništvo u Srbiji su u početnim fazama razvoja, kao i način razmišljanja, percepcija i skillset u odnosu na savremene koncepte u preduzetništvu, kao što je socijalno preduzetništvo. Preduzetništvo je postalo motor ekonomskog rasta širom sveta i koristi se kao sredstvo za podsticanje ekonomskog rasta. Deo istog trenda je brz napredak i usvajanje koncepta socijalnog preduzetništva na način da se sinhronizuju ekonomski rast i stvaranje pozitivnih društveno-ekonomskih promena.

Potrebno je implementirati savremene i inovativne koncepte razvoja preduzetništva, javnih politika, programa i praksi kako bi se kreirala nova radna mesta, poboljšale poslovne mogućnosti za mala i srednja preduzeća, osnažila podrška mladim profesionalcima da uđu u svet preduzetništva i da se u Srbiji prizna preduzetništvo kao najvažniji faktor ekonomskog rasta.

Na sličan način, razvijanje modela socijalnog preduzetništva pruža odgovor na razvijanje ekonomije, privrede i povećanja društvenog blagostanja, kao i socijalnog i ekonomskog položaja ljudi, bez obzira kojoj socijalnoj kategoriji da pripadaju.

Situacija u Srbiji u odnosu na napredne ekonomije se razlikuje zbog brojnih faktora, kao što su: obrazovni sistem koji se još uvek ne uklapa i ne prati napredna znanja u 21. veku, nedostatak pravih poslovnih mogućnosti i investicija, nedostatak veština, znanja i pristupa neformalnim edukacijama i izvorima finansiranja, investitorima i kapitalu, negativni stavovi i osećanja o preduzetništvu i nerazumevanja koncepta socijalnog preduzetništva, mali broj mladih stručnjaka i mladih koji su zainteresovani za preduzetništvo i nedostatak informisanosti za koncept socijalnog preduzetništva, takođe propisi, poreska politika i poslovno okruženje nije prilagođeno potrebama malih i srednjih preduzeća i preuzetnika.

Nabrojan je samo deo izazova i ova analiza sa predlozima mera poboljšanja ne može u potpunosti da odgovori na sve nedostatke ove oblasti, ali pruža jednu stručnu analizu i predlaže aktivnosti i programe koji mogu da doprinesu pozitivnim promenama u društveno-ekonomskom domenu.

Analiza i predlozi za unapređenje oblasti socijalnog preduzetništva

Ovaj dokument predstavlja snažnu osnovu za razvijanje predloga javnih politika, strategija i mera koje mogu uticati na razvoj socijalnog preduzetništva na osnovu kojeg se mogu kreirati nove generacije mladih ljudi zainteresovanih za socijalno preduzetništvo koji mogu da budu pokretači društveno-ekonomskih promena i doprineti ekonomskom razvoju.

Sadašnja situacija u Srbiji obiluje mnoštvom problema poput nezaposlenosti ili nedovoljne zaposlenosti mladih profesionalaca, mali broj socijalnih preduzeća, nepoznavanje koncepta socijalnog preduzetništva, kao i neidentifikovanje preduzetnika koji posluju u domenu društveno-ekonomskih promena kao aktera socijalnog preduzetništva, nedostatak efikasnih i kvalitetnih programa obuke, nedostatak struktuiranih napora za zastupanje i promovisanje uticaja koje socijalno preduzetništvo ima.

Ovaj dokument predlaže aktivnosti kojima se ovi negativni trendovi umanjuju i otklanjaju kako bi se stvorili pozitivni uslovi potrebni za razvoj i promociju socijalnog preduzetništva.

Realizaciju projekta "Fostering positive socio-economic change and developing entrepreneurship through creation of new generation social/impact entrepreneurs in Serbia" i izradu ove analize u okviru navedenog projekta sprovodi Serbian Venture Network, uz podršku Američke ambasade u Beogradu

Definisanje termina „socijalno preduzetnišvo“

Pojam „socijalno preduzetništvo“ prvi put se pojavljuje 80-ih godina 20. veka u Italiji. Bilo je potrebno uvesti novi pojam kako bi se definisao trend osnivanja novih oblika poslovnih poduhvata, čiji primarni cilj nije bio sticanje profita, već su bili zasnovani na socijalnoj motivaciji i stvaranju tkzv. socijalne ekonomije.

Koncept socijalne ekonomije obuhvata različite ekonomске inicijative koje ne teže prevashodno ostvarivanju profita već su usmerene ka ostvarivanju javnog interesa ili interesa određenih socijalno isključenih grupa stanovništva.

Socijalna ekonomija, dakle, podrazumeva primat socijalnih ciljeva u odnosu na ekonomске, ali se socijalni ciljevi ostvaruju ekonomskim načinom delanja.

Socijalno preduzetništvo se može različito definisati i obuhvatiti različite oblike poslovanja i delanja, ali svi oni imaju zajednički cilj: ostvarenja određene društvene misije. Kao i svako drugo preduzeće, i socijalno preduzeće je usmereno na stvaranje prihoda svojim učestvovanjem na tržištu, ali njegova posebnost proističe iz načina na koji koristi svoj profit – sa ciljem ostvarivanja pozitivnih efekata na društvo, lokalnu zajednicu, marginalizovane grupe i šire društvo kao i prirodnu sredinu.

Društvena misija socijalnog preduzeća može biti ostvarena na različite načine: uključivanjem osetljivih grupa u poslovanje, pružanjem usluga osetljivim grupama, ulaganjem određenog dela profita u zajednicu, ulaganjem u zaštitu životne sredine itd.

Danas je najšire prihvaćena definicija socijalnog preduzetništva Evropske komisije u dokumentu Social Business Initiative:

“A social enterprise is an operator in the social economy whose main objective is to have a social impact rather than make a profit for their owners or shareholders. It operates by providing goods and services for the market in an entrepreneurial and innovative fashion and uses its profits primarily to achieve social objectives. It is managed in an open and responsible manner and, in particular, involves employees, consumers and stakeholders affected by its commercial activities.”

Definisanje termina „socijalno preduzetnišvo“

Prema ovoj definiciji socijalno preduzetništvo je zasnovano na tri postulata:

Preduzetnička dimenzija: to su privatna preduzeća koja se u kontinuitetu bave nekom ekonomskom delatnošću i po kojoj se razlikuju od tradicionalnih neprofitnih organizacija, koje imaju socijalni cilj i donekle se samofinansiraju, ali nisu nužno privredni subjekt;

Socijalna dimenzija: ta preduzeća imaju primarani eksplicitan društveni cilj po kojem se razlikuju od korporacija i profitnih preduzeća;

Upravljačka dimenzija: u njima postoji demokratski upravljački mehanizam čijom se primenom štiti neprikosnovenost društvenog cilja socijalnog preduzeća.²

Pored ovih postulata, definisane su i **osnovne karakteristike koje socijalna preduzeća izdvajaju od ostalih:**

- Preduzeća kojima je socijalni cilj ili dobrobit zajednice razlog za pokretanje komercijalne aktivnosti, često u vidu socijalne inovacije;
- Preduzeća koja proizvode dobra ili pružaju usluge na tržištu, na preduzetnički i inovativan način i usmeravaju svoju dobit za postizanje socijalnih ciljeva;
- Preduzeća koja obezbeđuju socijalnu uslugu i/ili dobra i usluge ranjivim kategorijama stanovništva (pristup stanovanju, zdravstvenoj zaštiti, pomoć starijim osobama, pomoć osobama sa invaliditetom, inkluzija ranjivih grupa, briga o deci, pristup zapošljavanju i obukama i sl.);
- Preduzeća u kojima metod organizacije i ili vlasništva odslikavaju misiju socijalnog preduzeća, primenjuju se demokratski i participativni principi, uz uključivanje zaposlenih, potrošača i drugih aktera.

²

Evropski pokret u Srbiji, Društveno, korisno, održivo – Kako osnovati socijalno preduzeće u Srbiji, Beograd 2016.

Socijalni cilj (dobrobit zajednice ili određene grupe ljudi) može se postizati na različite načine:

- Zapošljavanjem osoba koje su inače izostavljene sa tržišta rada, osoba iz socijalno ugroženih i ranjivih grupa.
- Ulaganjem/reinvestiranjem najvećeg dela dobiti u rešavanje društvenih, ekonomskih i ekoloških problema (ekonomsko osnaživanje i socijalno uključivanje marginalizovanih grupa i pojedinaca, podrška održivom razvoju, zaštita životne sredine, poboljšanje pristupa socijalnim uslugama (obrazovanje, zdravstvena zaštita, zapošljavanje) .
- Pružanje usluga ranjivim grupama u zajednici.

Dakle, ukoliko preduzeće ne ispunjava sve gore navedene kriterijume, posluje prema sopstvenom biznis modelu i tržišnim pravilima, ali ipak deo svog profita odvaja i ulaže kako bi se ispunio određeni socijalni cilj, to preduzeće se može smatrati socijalnim preduzećem.

Danas u Srbiji se susrećemo sa velikim problemima prilikom definisanja socijalnih preduzeća. Uvreženo je mišljenje da se socijalna preduzeća isključivo osnivaju kako bi se rešili problemi nezaposlenosti i zadovoljenje potreba osetljivih grupa, te da ona u sklopu svog funkcionisanja moraju imati deo koji se bavi ovim pitanjem. Bilo da je to tako što će zapošljavati lica koja pripadaju osetljivim grupama ili tako što će njihov proizvod adresirati ove grupe.

Mišljenja smo da ono što ovaj tip preduzeća mora da obuhvati jeste određena društvena misija, dok su načini realizovanja ove misije podložni sopstvenom izboru pojedinačnog preduzeća. Smatramo da je sama upotreba termina „socijalno preuzetništvo“ dovela do navedenog stava prema ovom tipu poslovanja, te da termin nije adekvatan. Reč socijalno upućuje nas na pomisao na ugrožene kategorije društva, pa i mnoga preduzeća koja posluju po pravilima socijalne ekonomije, odbijaju da se deklarišu kao socijalna. Rešenje ovog problema možda bi se moglo pronaći uvođenjem potpuno novog termina, koji bi bio prihvatljiv svim akterima onoga što danas nazivamo socijalnim preuzetništvom.

Pravne forme socijalnih preduzeća

Postoji više pravnih formi kroz koje funkcioniše većina subjekata čije ih karakteristike ili način obavljanja delatnosti svrstavaju pod pojam socijalnog preduzeća.

U Srbiji najčeće pravne forme su³:

Udruženja građana i fondacije tretiraju se kao socijalna preduzeća ako statutom imaju definisane socijalne ciljeve.

Osim toga treba da zadovolje i neki od ovih kriterijuma:

- Ako najmanje 25% prihoda stiču obavljanjem delatnosti usmerene na socijalne ciljeve i imaju najmanje jednu osobu zaposlenu po ugovoru o radu;
- Ako najmanje 25% prihoda stiču obavljanjem bilo koje delatnosti i imaju najmanje 50% zaposlenih osoba iz ranjivih kategorija stanovništva koji su zaposleni po ugovoru o radu ili po ugovoru van radnog odnosa (ugovor o delu, ugovor o privremenim i povremenim poslovima, autorski ugovor i slično);
- Ako najmanje 25% prihoda stiču obavljanjem bilo koje delatnosti i više od 50% ostvarenih prihoda ulažu/reinvestiraju na socijalne, ekonomske i ekološke ciljeve.

Preduzeća za zapošljavanje i profesionalno osposobljavanje lica sa invaliditetom su i zakonski prepoznata kao socijalna preduzeća i poseban pravni oblik. U ovu kategoriju se mogu svrstati i preduzeća koja nisu registrovana po ovom zakonu, ali zapošljavaju najmanje 30% osoba sa invaliditetom i ukoliko su definisane procedure učešća u odlučivanju koje daju upravljačka ovlašćenja zaposlenima (mogućnost da odlučuju o poslovnoj strategiji preduzeća, da utiču na postavljanje i smenu rukovodstva i da utiču na način raspodele profita).

³

Republički zavod za statistiku, Ekonomski uticaj socijalnih preduzeća u Srbiji, Beograd, 2014.

Pravne forme socijalnih preduzeća

Zadruge su socijalna preduzeća ukoliko podrazumevaju slobodno udruživanje, solidarno poslovanje, ravnopravno odlučivanje i ukoliko imaju ostale karakteristike socijalnih preduzeća. Najčešće se tu pojavljuju zemljoradničke zadruge (koje nemaju državnu svojinu), zanatske zadruge (gde zanatlije nisu istovremeno registrovane i kao samostalni preuzetnici) i ostale vrste zadruga koje imaju definisan socijalni cilj.

Društva sa ograničenom odgovornošću i akcionarska društva tretiraju se kao socijalna preduzeća ukoliko je osnivač ili jedan od osnivača udruženje građana ili neko drugo pravno lice koje ima definisane socijalne ciljeve, i ispunjava neki od sledećih kriterijuma:

- Proizvodi proizvode ili pruža usluge koji pomažu socijalno uključivanje i više od 50 % svoje dobiti, ukoliko je ostvaruju, usmeravaju na socijalne ciljeve.
- Najmanje 30 % zaposlenih je iz ranjivih kategorija stanovništva.

Poslovni inkubatori ili agencije za razvoj svu dobit, ukoliko je ostvaruju, usmeravaju na razvoj preuzetništva i zapošljavanje. U slučaju kada im je osnivač javna ustanova, uslov je da su registrovani kao DOO.

- Potrebno je sistemski i strateški promovisati razvoj socijalnih preduzeća koji se iz udruženja građana osposobljavaju da se uključe u privatni sektor i da postanu finansijski i poslovno održivi
- Sistemsko podržavanje kreiranja zadruga i van sektora poljoprivrede
- Kreirati poresko okruženje koje podstiče poslovni razvoj socijalnih preduzeća, naročito početnika u poslovanju
- Strateški pristupiti politikama podsticanja donatorskih modela i podržavanje socijalnih preduzeća u ranim fazama razvoja

Socijalno preduzetništvo u Srbiji

Razvoj socijalnog preduzetništva u Srbiji u mnogome zaostaje za razvijenijim društvima Evropske unije. Prema istraživanjima u sektoru socijalnog preduzetništva u svetu radi 40 miliona zaposlenih i 200 miliona volontera.

U Evropskoj uniji postoji oko 2 miliona privrednih subjekata (10% od ukupnog broja) koji se mogu svrstati u različite oblike socijalnog preduzeća (udruženja građana, fondacije, zadruge, socijalna preduzeća), dok je kroz socijalnu ekonomiju zaposleno oko 14,6 miliona ljudi, što čini 6,5% radno sposobnog stanovništva Evropske unije.⁴ Ovaj procenat je najveći u Švedskoj, Italiji, Belgiji, Francuskoj i Holandiji, gde iznosi i do 9%, odnosno 11% procenata ukupnog radno sposobnog stanovništva. Doprinos socijalne ekonomije u ukupnom BDP-u EU je oko 11%.

U Srbiji socijalno preduzetništvo počinje da biva priznato kao tema kroz proces kulturnog i političkog približavanja Evropskoj uniji. Usklađivanje politika sa zemljama članicama Evropske unije iznadrilo je potrebu za uređivanjem oblasti koja u Srbiji već neko vreme postoji, u svojim različitim pojavnim oblicima. Iako je sve više deo političkog i javnog diskursa, primetno je suštinsko nepoznavanje pojma socijalnog preduzetništva. Ne postoji jasno prihvaćeno određenje socijalne ekonomije i socijalnog preduzetništva, kao njenog dela. Opšte je prisutno shvatanje socijalnog preduzetništva kao sektora koji treba da se bavi rešavanjem socijalnih pitanja i problema ranjivih grupa, pri tom potpuno zanemarujući preduzetničku dimenziju preduzeća. Situaciju ne olakšava ni činjenica da ova oblast još uvek nije pravno regulisana. Iako su u više navrata, postojale inicijative za donošenje Zakona o socijalnom preduzetništву, takav zakon još uvek nije usvojen.

Međutim, iako ne postoji okruženje koje će podsticati njihov razvoj, uspešna socijalna preduzeća u Srbiji ipak postoje. Ona uspevaju da na inovativan način rešavaju probleme i utiču na razvoj svojih lokalnih zajednica, bilo da je u pitanju prodaja organske hrane, izrada pelena za decu od organskih materijala, ili pak upošljavanje žena koje su bile izložene porodičnom nasilju ili koje su, ne svojom zaslugom ostale bez posla. Primeri su brojni i pokazuju da kada postoji dobra ideja i uloži se dovoljno truda da se ona realizuje, sve je moguće.

⁴

Republički zavod za statistiku, Ekonomski uticaj socijalnih preduzeća u Srbiji, Beograd, 2014.

Kada govorimo o značaju socijalnih preduzeća u Srbiji, Republički zavod za statistiku izdvaja 3 kriterijuma na osnovu kojih se on određuje :

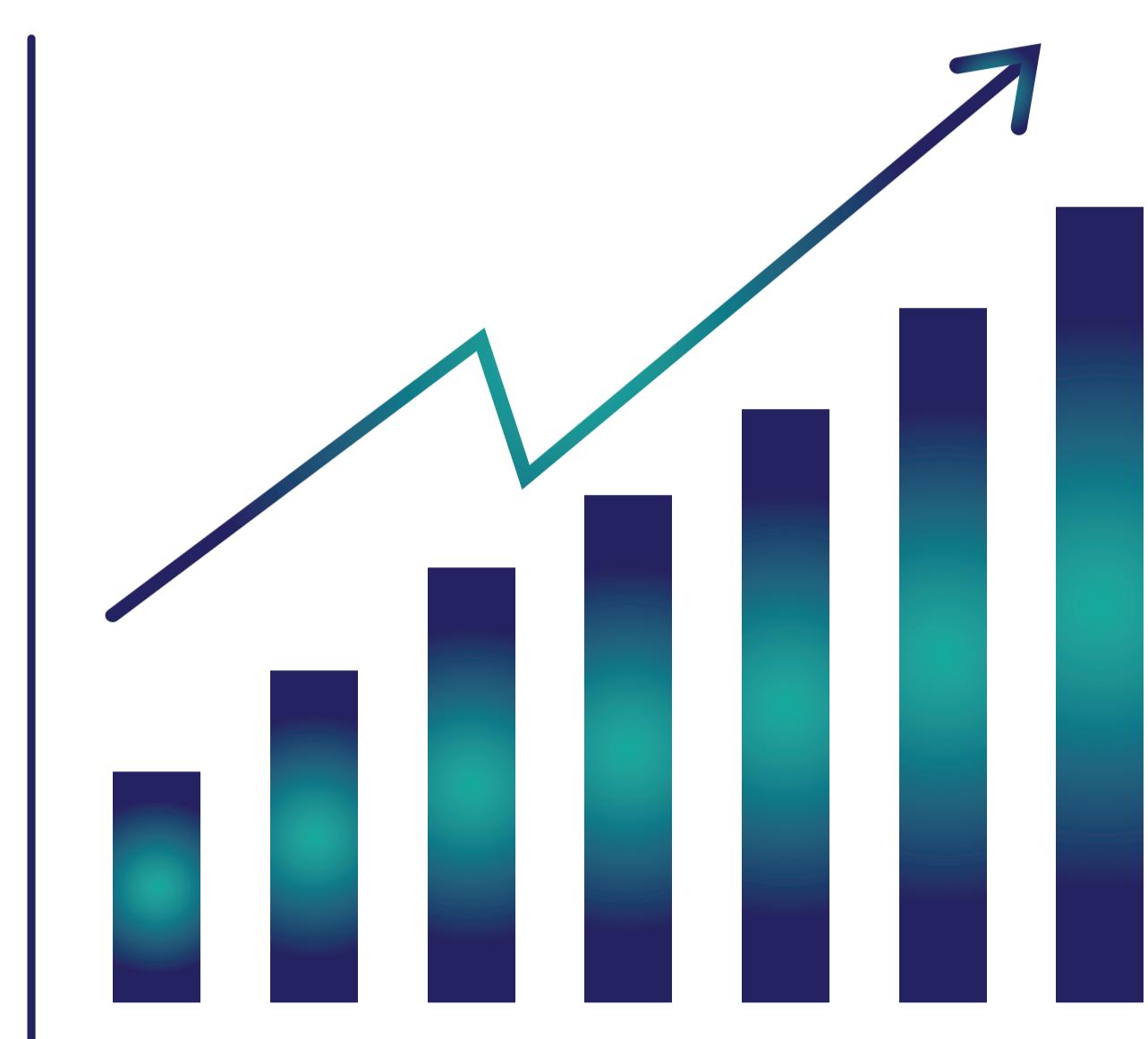
- Nivo bruto dodate vrednosti ovog sektora, kao i doprinos bruto domaćem proizvodu Republike Srbije;
- Vrednost bruto investicija u osnovne fondove ovog sektora i doprinos bruto investicijama u osnovne fondove na nacionalnom nivou;
- Broj, starosna i polna struktura zaposlenih u ovom sektoru.

U Srbiji socijalno preduzetništvo kao moderna oblast socijalne ekonomije počinje da se razvija od 2000. godine. Nasleđene društveno ekonomске problematike i izazovi, loše socijalne usluge, isključenost određenih grupacija i nezaposlenost dovela je do oživljavanja socijalnog preduzetništva, kao izvora rešavanja socioekonomskih izazova.

Ako se izuzmu poljoprivredne zadruge, koje tek treba transformisati u moderne zadruge, procenjuje se da u našoj zemlji posluje više od 400 zdravih održivih socijalnih preduzeća.

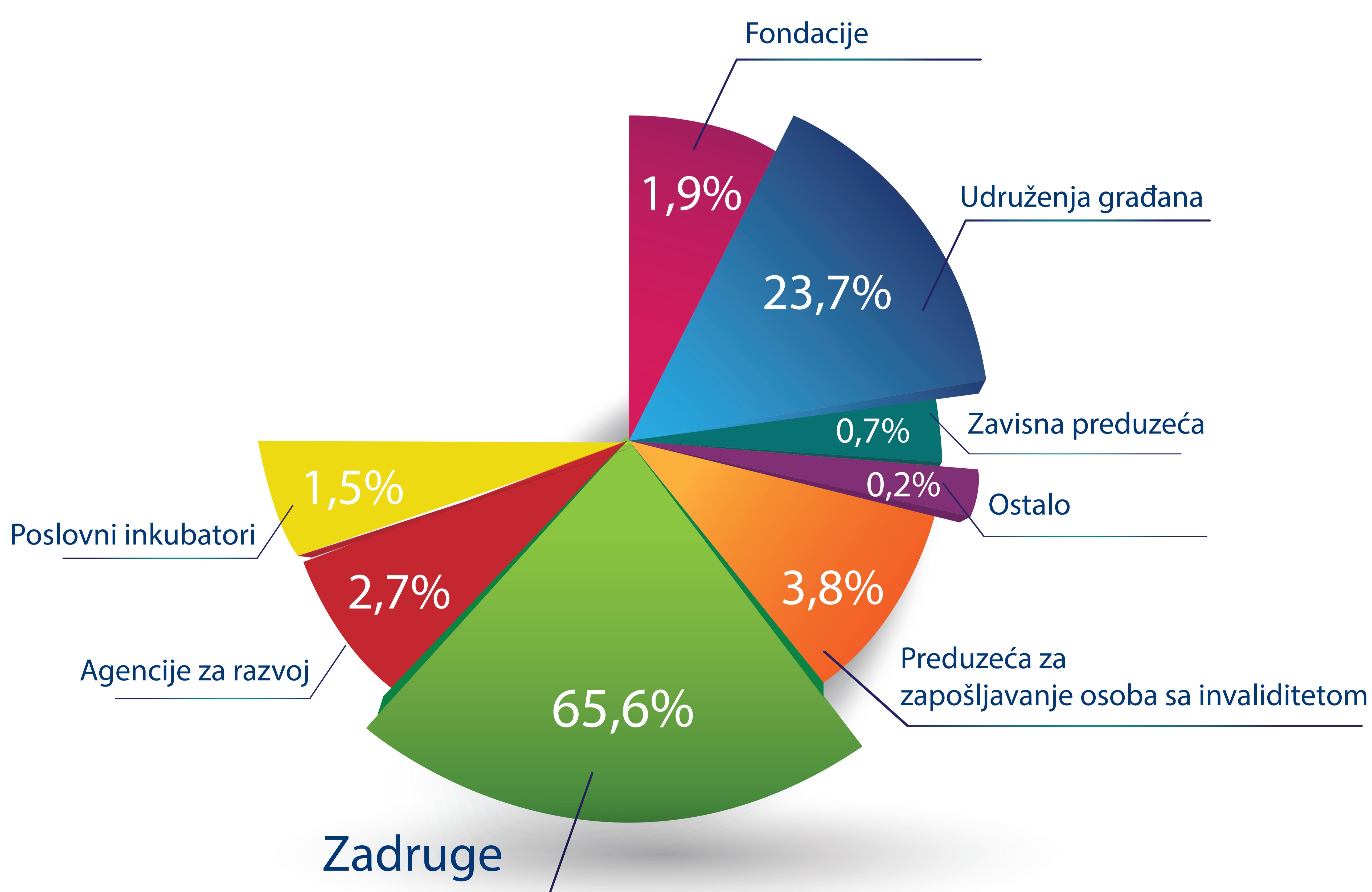
Potencijalni socijalnog preduzetništva:
Učešće socijalne ekonomije u ukupnom BGP-u EU je oko 11 %
Socijalna ekonomija u Evropi zapošljava 14.5 miliona plaćenih radnika.

- Umrežavanje , podsticanje i osnaživanje partnerskih odnosa sa regionalnim i međunarodnim sektorom socijalnog preduzetništva.
- Promocija dobre prakse kao vid podrške razvoju socijalnog preduzetništva
- Podsticanje regionalnog dijaloga i razmene dobre prakse.
- Unapređivanje procesa međunarodnih razmene, poseta i događaja sa svim relevantnim stejkolderima iz sektora socijalnog preduzetništva.

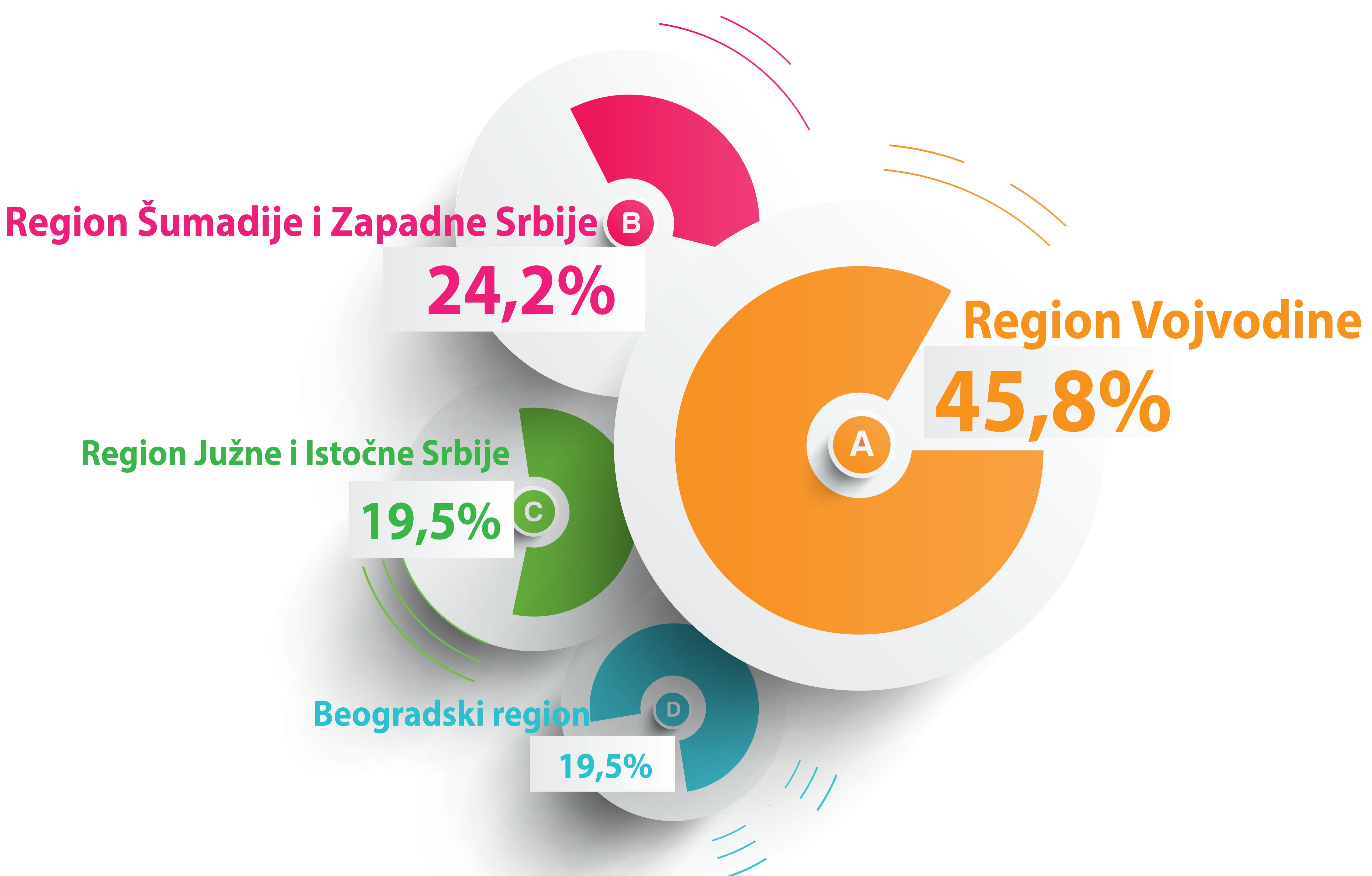

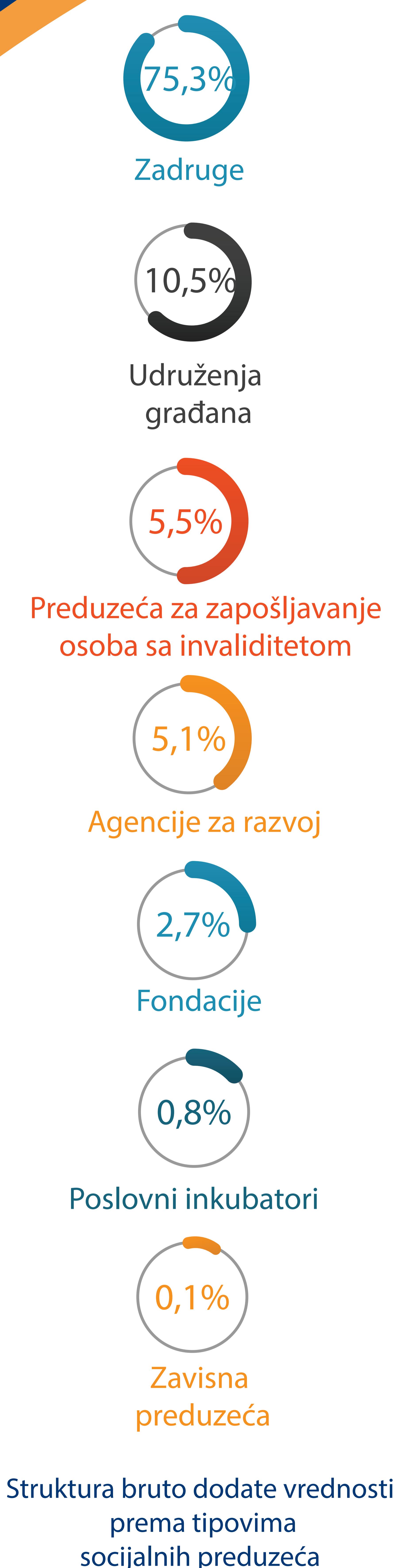
Socijalna preduzeća prema obliku organizovanja

Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku objavljenim u detaljnem prikazu poslovanja socijalnih preduzeća u Srbiji (Republički zavod za statistiku, Ekonomski uticaj socijalnih preduzeća u Srbiji, Beograd, 2014.) u Srbiji postoji 1196 privrednih subjekata koji potпадaju pod sektor socijalne ekonomije. Od ovog broja najveći procenat čine zadruge (65,6%) i udruženja građana (23,7%). Preduzeća za zapošljavanje osoba sa invaliditetom učestvovala su sa 3,8%, a agencije za razvoj sa 2,7%. Svi ostali tipovi socijalnih preduzeća (fondacije, poslovni inkubatori, zavisna / spinoff preduzeća i ostalo) činili su 4,3% od ukupnog broja. Najveći broj ovih preduzeća nalazi se u Vojvodini (45,8%), a najmanji u Beogradskom regionu (10,5%).

Najveći broj socijalnih preduzeća se nalazi u Vojvodini,
najmanje u Beogradskom regionu

Socijalna preduzeća u Republici Srbiji ostvarila su bruto dodatu vrednost (BDV) u 2012. godini u iznosu od 6.819,2 miliona dinara, što čini 0,2% BDP-a Republike Srbije u toj godini.

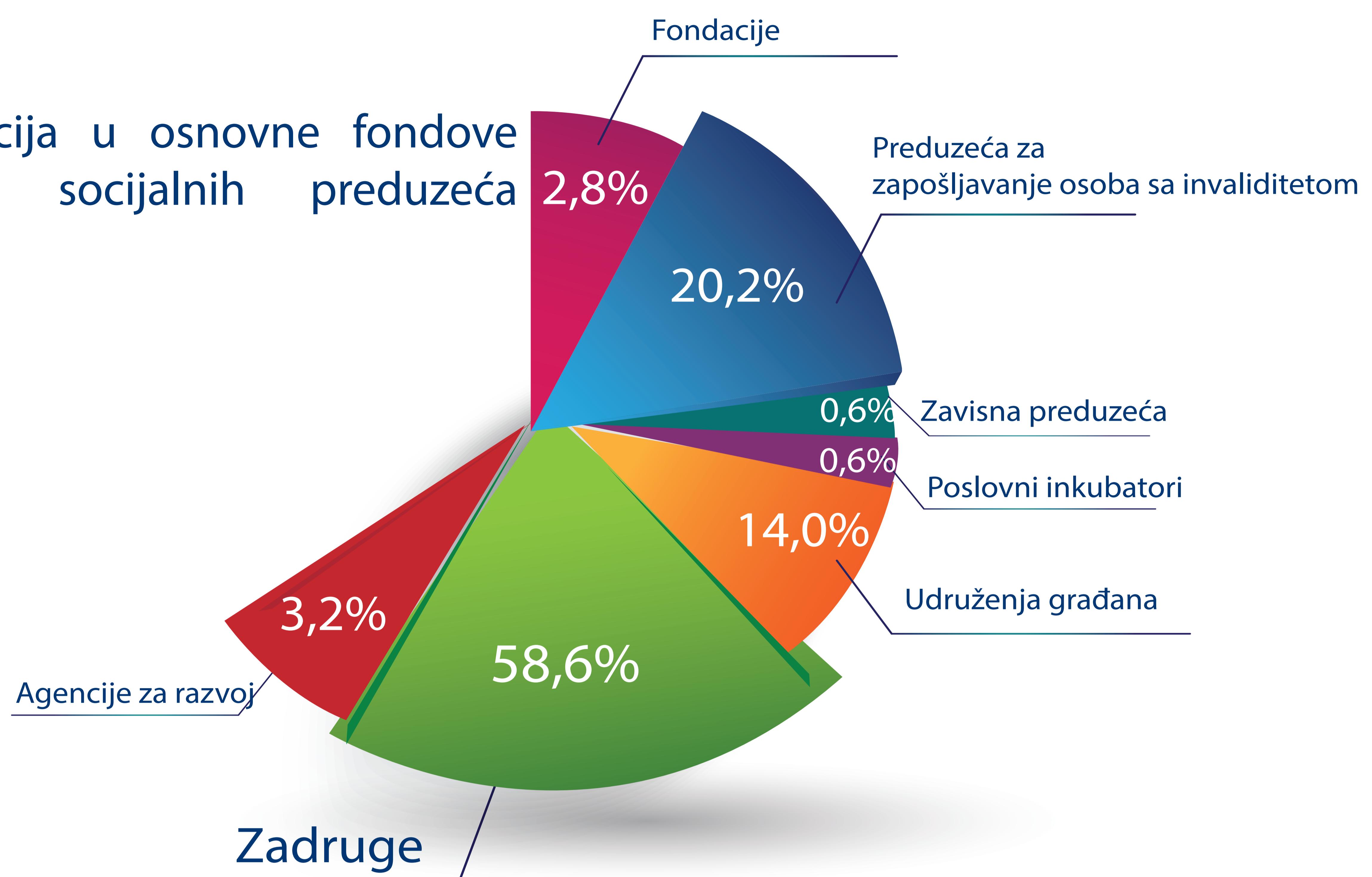
Ove cifre govore u prilog nerazvijenosti socijalnog preuzetništva u odnosu na druge sektore privrede u Srbiji.

Bruto investicije u osnovne fondove u sektoru socijalnih preduzeća u 2012. godini iznosile su 1.555,9 miliona dinara, odnosno 0,2% od ukupnih bruto investicija u osnovne fondove u Republici Srbiji.

Posmatrano po tipovima socijalnih preduzeća, najveće bruto investicije u osnovne fondove imale su zadruge – 1.123,4 miliona dinara, što čini 72,2% bruto investicija u osnovne fondove sektora socijalnih preduzeća, zatim preduzeća za zapošljavanje osoba sa invaliditetom – 316,2 miliona dinara (20,3%), i agencije za razvoj – 85,9 miliona dinara (5,5%).

Svi drugi tipovi socijalnih preduzeća (udruženja građana, fondacije, poslovni inkubatori, zavisna / spinoff preduzeća i ostalo) učestvovali su sa 2,0% u ukupnim bruto investicijama u sektoru socijalnih preduzeća.

Bruto investicija u osnovne fondove prema tipu socijalnih preduzeća

U sektoru socijalnog preuzetništva 0,6% zaposlenih od ukupnog broja zaposlenih u Srbiji

U sektoru socijalnih preduzeća u 2012. godini bilo je zaposleno 10.326 lica, što je činilo 0,6% od ukupnog broja zaposlenih u Republici Srbiji. Od tog broja većinu (62,3%) čine muškarci, dok žene čine 37,7% od ukupnog broja zaposlenih. Kada je reč o starosnoj strukturi zaposlenih, polovinu od ukupnog broja zaposlenih u socijalnim preduzećima činila je kategorija teže zapošljivog stanovništva – lica starosti 51 i više godina (35,7%) i lica starosti do 30 godina (14,3%). Ono što se može smatrati kao podatak koji skreće pažnju jeste činjenica da među zaposlenima samo 16,8% čine pripadnici osetljive grupe stanovništva. Pored lica koja su plaćena za svoj rad, sektor socijalnih preduzeća u Republici Srbiji angažovao je 23.836 volontera. Najveći broj volontera (91,1% od ukupnog broja volontera u sektoru socijalnih preduzeća) bio je angažovan u udruženjima građana. Fondacije su angažovale 7,4% volontera, zadruge 1,3%, a preduzeća za zapošljavanje osoba sa invaliditetom 0,2% od ukupnog broja volontera u sektoru socijalnih preduzeća. U svim drugim tipovima socijalnih preduzeća broj angažovanih volontera bio je zanemarljiv (pojedinačno posmatrano, manje od 0,03%).

Kao zanimljivost javlja se činjenica da su među volonterima brojnije žene u odnosu na muškarce sa 50,7 %.

Preporuke:

Javnost u Srbiji nedovoljno je upoznata sa pojmom socijalnog preduzetništva i mogućnostima i prednostima koje ono nudi. Neophodno je usvojiti instrumente politike koji će se baviti promocijom socijalnog preduzetništva, kao i edukacijom u ovoj oblasti. Mere za promociju treba da obuhvate finansijske i druge mere kako bi se razvio sistem za povećanje informisanosti javnosti o socijalnom preduzetništvu i mogućnostima za poslovanje i ostvarenje društvenih ciljeva. Formalni sistem obrazovanja ne prepoznaće preduzetništvo kao disciplinu, a čak i visokoškolske ustanove ne posvećuju dovoljno pažnje usmeravanju mlađih ka ovom vidu zaposlenja. Neformalno obrazovanje ne pruža dovoljno kvalitetnih informacija. Potrebno je kreirati i implementirati politike koje će uspostaviti efikasan i efektivan sistem preduzetničkog učenja i treninga, potrebno je uvesti preduzetništvo i socijalno preduzetništvo u obrazovni sistem i osposobiti nastavni kadar da uspešno prenosi veštine i znanja i da razvija potencijale učenika. Kada je reč o neformalnom obrazovanju, potrebno je ulagati u kvalitetne projekte i edukacije, koje imaju za cilj unapređenje znanja i veština potrebnih za pokretanje socijalnih preduzeća.

Institucionalni okvir

Dva najčešća problema sa kojima se suočavaju socijalna preduzeća u Srbiji jesu nedostatak finansijske podrške i nedostatak institucionalnog okvira, koji bi regulisao ovu oblast.

Zakon o socijalnom preduzetništvu i pored inicijativa za njegovo donošenje, još uvek nije usvojen, tako da ne postoji akt koji na sveobuhvatan način reguliše ovu oblasti.

Delovanje postojećih socijalnih preduzeća uglavnom je regulisano zakonima koji regulišu pravnu formu osnivanja preduzeća:

Zakon o zadrugama - ovaj zakon prepoznaje socijalne zadruge kao forme socijalnih preduzeća i definiše da članovi, poslovanjem na zadružnim principima dobrovoljnosti i solidarnosti, demokratičnosti, ekonomskog učešća, jednakog prava upravljanja, samostalnosti, zadružnog obrazovanja i međuzadružne saradnje, ostvaruju svoje ekonomske, socijalne i kulturne interese. Socijalni ciljevi zadruga moraju biti definisani, a one su dužne da najmanje polovinu ostvarenih prihoda ulažu u ostvarenje društvenog cilja. Prema dosadašnjim informacijama, u Srbiji je osnovan jedna socijalna zadruga⁵. Ovaj vid organizovanja u Srbiji je dugo postojao isključivo u formi poljoprivrednih zadruga. Iako sporim tempom, danas se ova situacija menja i udruživanje u zadruge širi se i na druge oblasti, pa je tako primetno je udruživanje žena u zadruge, koje služi kao jedan vid osnaživanja.

Zakon o udruženjima građana - prema zakonu, udruženje se osniva radi ostvarivanja ili unapređenja nekog zajedničkog ili opšteg cilja ili interesa, koji se definiše statutom udruženja, a koji nije zabranjen Ustavom ili zakonom. Udruženje se ne može osnovati u cilju sticanja dobiti, jer bi to bilo u suprotnosti sa samom definicijom udruženja kao nedobitne (neprofitne organizacije). Ono što ovaj zakon dozvoljava udruženjima, a što je od značaja za njihovo funkcionisanje kao socijalnih preduzeća, jeste obavljanje privredne delatnosti. Na taj način udruženje može da funkcioniše u sklopu tržišne ekonomije i da obezbedi finansije za ostvarenje svoje društvene misije. To je i razlog zašto su udruženja građana na drugom mestu, posle zadruga, najzastupljeniji oblik pravnog organizovanja socijalnih preduzeća u Srbiji.

5

Dina Rakin, Podsticajne politike za snažniji sektor socijalnog preduzetništva, Beograd, mart 2017.

Institucionalni okvir

Zakon o zadužbinama i fondacijama - Zadužbina, u smislu ovog zakona, jeste pravno lice bez članova kojem je osnivač namenio određenu imovinu (osnovna imovina) radi dobročinog ostvarivanja opšte korisnog cilja ili privatnog interesa, odnosno cilja koji nije zabranjen Ustavom ili zakonom. Kao i uslučaju udruženja, nema pravnih prepreka da zadužbine i fondacije osnivaju privredno društvo, radi obavljanja privredne delatnosti. Sredstva zadužbina i fondacija su potencijalni izvor finansiranja socijalnog preduzetništva, jer i ona kao cilj imaju ostvarenje opšte korisnog interesa.

Zakon o privrednim društvima - Ovim zakonom uređuje se pravni položaj privrednih društava, njihovo osnivanje, upravljanje, statusne promene, promene pravne forme, prestanak i druga pitanja od značaja za njihov položaj, kao i pravni položaj preduzetnika. Privredno društvo ovim zakonom je definisano kao pravni subjekt čiji je cilj sticanje i maksimiziranje dobiti. Međutim, privredna društva svojim osnivačkim aktom mogu svoje delovanje usmeriti ka ostvarenju određene društvene misije i tada govorimo o socijalnom preduzeću. U Srbiji je veliki broj privrednih društava koji, iako se ne deklarišu kao socijalna preduzeća, ipak po svojim karakteristikama to jesu.

Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji i zapošljavanju osoba sa invaliditetom - Ovaj Zakon Republike Srbije jeste jedini zakon koji spominje pojам socijalnog preduzeća i predviđa da su to posebni oblici zapošljavanja i radnog angažovanja osoba sa invaliditetom. Socijalno preduzeće određeno je kao privredno društvo koje se osniva za obavljanje delatnosti koja je usmerena na zadovoljavanje potreba osoba sa invaliditetom i koje nezavisno od ukupnog broja zaposlenih zapošljava najmanje jednu osobu sa invaliditetom. Takođe, propisano je i da socijalno preduzeće posluje u skladu sa propisima o privrednim društvima. Zakonom se propisuje da deo svojih ostvarenih prihoda (nije definisano koji procenat je u pitanju) preduzeće mora da investira u integraciju sopstvenih korisnika u društvo i poboljšanje njihovog životnog standarda, uslova rada i radnih veština. Zahvaljujući tome što se definišu kao socijalna preduzeća, ova preduzeća ostvaruju pravo na finsnsijsku pomoć države.

Institucionalni okvir

Funkcionisanje socijalnih preduzeća u Srbiji takođe je regulisano i zakonima koji se koji se odnose na određene oblasti, a posebno je značajan **Zakon o socijalnoj zaštiti i obezbeđivanju socijalne sigurnosti građana**. Pružanje usluga socijalne zaštite od strane privatnih organizacija predstavlja aktivnost koja je upravo najčešća delatnost socijalnih preduzeća. Servisi poput dnevnih boravaka, geronto domaćica ili pomoći u kući neraskidivo su vezani za rad socijalnih preduzeća, a mogu ih obavljati različiti privredni subjekti (udruženje građana, privredna društva i sl.) ukoliko dobiju licencu Ministarstva za rad, zapošljavanje, bračka i socijalna pitanja. Takođe, **Strategija za podršku razvoja malih i srednjih preduzeća i konkurentnosti za period od 2015. do 2020. godine** značajna je kao dokument koji prepoznaje socijalno preuzetništvo u Stubu 6: Razvoj i promocija preuzetničkog duha i podsticanje preuzetništva žena, mladih i socijalnog preuzetništva. U Strategiji se navodi da je potrebno da ostali akteri u ekonomskom sistemu, pre svega donosioci odluka i nadležni državni organi, organizacije i institucije, ali i privatna preduzeća usmerena na ostvarivanje profita, prepoznaju specifičnu ulogu socijalnog preuzetništva i pomognu njegovu afirmaciju, opstanak i funkcionisanje. Povoljan pravni okvir, prednost pri javnim nabavkama, društveno odgovorno poslovanje i dostupnost mikrofinansiranja samo su neke od opcija koje otvaraju širi prostor za razvoj socijalnog preuzetništva.⁶

Polje socijalnog preuzetništva u Srbiji treba pravno regulisati odgovarajućim jedinstvenim dokumentom koji će sadržati definiciju socijalnog preuzetništva, shvaćenog najšire kao oblik preuzetničkog poduhvata čiji je cilj ostvarenje društvene misije,i koji će definisati podsticajne mere, koje se oslanjaju kako na državne institucije, tako i na okruženje, za promociju i unapređenje socijalnog preuzetništva u Srbiji. Mere propisane od strane države trebalo bi da se odnose na: promovisanje i kreiranje pozitivnog okruženja i sistema podrške za razvoj socijalnog preuzetništva, podsticanje zapošljavanja u ovom sektoru, olakšavanje pristupa finansijama socijalnim preuzećima i podsticanje umrežavanja aktera socijalne ekonomije.

U tom smislu neophodno je izraditi dugoročni strateški okvir na period od 10 godina koji se bavi razvojem socijalnog preuzetništva uz međusektorsku saradnju.

⁶ Strategija za podršku razvoja malih i srednjih preduzeća, preuzetništva i konkurentnosti za period od 2015. do 2020. godine,
<http://www.privreda.gov.rs/wp-content/uploads/2015/06/Strategija-mala-i-srednja-preuzeca.pdf>

Čija je nadležnost?

Kada govorimo o institucionalnom razvoju socijalnog preduzetništva u Srbiji, suočavamo se sa velikim problemom nedovoljne uključenosti institucija.

Uvreženi je stav da regulisanje ove oblasti treba da bude u domenu Ministarstva za radi i zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja. Ovo Ministarstvo je u tri navrata imalo inicijativu za donošenje Zakona o socijalnom preduzetništvu, koje su rezultirale suštinskim nepoznavanjem koncepta. Na socijalno preduzetništvo se uglavnom gleda kao na instrument zapošljavanja i rešavanja problema marginalizovanih grupa u društvu, dok se ekomska perspektiva funkcionisanja preduzeća zanemaruje. Iako socijalno preduzeće je ipak preduzeće, koje treba da učestvuje u tržišnoj ekonomiji prema svim njenim pravilima i da ostvaruje profit, koji će koristiti za ostvarenje društvenog cilja i doprinos zajednici.

Kako bi se izbeglo nerazumevanje i sužavanje koncepta socijalnog preduzetništva na samo jedan njegov deo, u definisanje i regulisanje ove oblasti treba da budu uključene različite institucije, kako državne, tako i sami akteri socijalne ekonomije.

Budući da socijalni preuzetnici deluju u različitim oblastima i pripadaju različitim grupama, smatramo da i ministarstva treba da budu uključena u to delovanje od Ministarstva državne uprave i lokalne smouprave, Ministarstva poljoprivrede i zaštite životne sredine, do Ministarstva omladine i sporta.

Ogroman doprinos rešavanju problema koja ova preduzeća u Srbiji imaju mogu da daju i **Ministarstvo privrede i Ministarstvo finansija**, budući da su pristup finansijama jedan od glavnih problema socijalnih preduzeća.

Uloga lokalnih nivoa vlasti

Ništa manje značajan, ako ne i značajniji jeste doprinos lokalnih nivoa vlasti. Socijalna preduzeća se uglavnom javljaju kao lokalne inicijative i, kao i lokalne samouprave usmerene su ka rešavanju određenog problema u zajednici. Ni na ovom nivou vlasti, kao ni na nacionalnom, nisu uspostavljeni okviri za socijalno preduzetništvo. Uprkos tome, nailazimo na primere dobre prakse saradnje lokalnih samouprava i organizacija civilnog društva na unapređenju uslova života i rešavanju problema zajednice, pa su tako pojedine lokalne samouprave usvojile memorandume o saradnji sa civilnim društvom, čime je omogućeno njihovo učestvovanje u izradi lokalnih strateških dokumenata.⁷ Iako postoje, ove inicijative su malobrojne i njihov doprinos je vrlo ograničen.

Od ključne je važnosti povezivanje organizacija civilnog društva i drugih subjekata socijalnog preduzetništva iz Srbije za stvaranje povoljnog okruženja u lokalnim sredinama, za rešavanje lokalnih problema, zapošljavanje i radno angažovanje osoba sa invaliditetom, rešavanje ekoloških problema i sl., njihovo umrežavanje i saradnja sa relevantnim institucijama. Značaj razvijanja partnerstva između nevladinih organizacija i socijalnih preduzeća i saradnja na regionalnom i nacionalnom nivou, ogleda se i u organizovanom delovanju prema relevantnim političkim akterima i zagovaranju normativnog prepoznavanja socijalnih preduzeća

Podsticati povezivanje aktera socijalne ekonomije i njihovog zajedničkog delovanja na promovisanju i rešavanju problema sa kojima se se susreće socijalno preduzetništvo u Srbiji. Potrebno je izraditi mehanizme za uspostavljanje saradnje lokalnih vlasti i socijalnih preduzeća i lokalnih inicijativa, kako bi se unapredio nivo njihovog zajedničkog delovanja. Ukoliko bi se izgradio institucionalni okvir koji bi stimulisao ili obavezivao lokalne samouprave na saradnju, povećao bi se broj projekata koji bi za cilj imali rešavanje problema lokalnih zajednica. Ukoliko se na adekvatan način promovišu koristi za lokalnu zajednicu od uspostavljene saradnje, lokalne institucije bi bile prijemčivije za ovaj oblik saradnje.

⁷ „Smernice za uključivanje organizacija civilnog društva u proces donošenja propisa“ (Kancelarija za saradnju sa civilnim društvom Republike Srbije, 2014).
http://civilnodrustvo.gov.rs/upload/old_site/2012/10/SR-smernice.pdf

Izvori finansiranja socijalnih preduzeća

Kao što sam naziv kaže socijalno preduzeće trebalo bi da poseduje dve glavne karakteristike: ekonomsku i socijalnu. Pod ekonomskom podrazumevamo preuzetničku usmerenost u tržišnoj utakmici, a pod socijalnom brigu za opšte interese. Mora se imati u vidu da je socijalno preduzeće i dalje preduzeće, što znači da treba da bude finansijski i poslovno održivo. Kroz izgradnju održivih poslovnih modela socijalna preduzeća mogu da budu samostalna, inovativna i konkurentna na tržištu, a da ne izgube svoju socijalnu komponentu odnosno društvenu misiju.

Međutim u Srbiji se primećuje da kod socijalnih preduzeća dominira socijalna komponenta nad ekonomskom. Umesto njihove sinhronizovanosti i međusobne ravnoteže dolazimo do nesrazmernosti zbog preovladanja socijalne komponente, što dovodi do slabih poslovnih rezultata. Razlog za to možemo naći usled velike povezanosti socijalnih preduzeća sa donatorima. Socijalna preduzeća su uglavnom nastala uz pomoć donatora usled čega se stvorila zavisna veza između njihovog rada i grantova. Na ovaj način se socijalno preduzeće potpuno tržišno paralizuje što onemogućava jačanje konkurenčke pozicije i smanjuje mogućnost za stvaranjem održivog poslovnog modela. To je dovelo do uvreženog stava da za aktivnosti socijalnog preduzeća neko drugi mora da obezbedi finansiranje (domaći/strani donator, država, lokalna zajednica) pozivajući se na socijalnu komponentu.

Na ovaj način se ugrožava potencijal rasta i razvoja koji ovaj sektor ima. Potrebno je da se ovaj stav promeni kako bi se veći prostor pružio za razvoj dobrog menadžmenta, preuzetničkog koncepta i uvođenje ekonomskih i finansijskih programa u poslovanje ne bi li postalo tržišno održivo. Ovo ne podrazumeva uklanjanje socijalne komponente, već traženje balansirajućeg modela.

Izvori finansiranja socijalnih preduzeća

Impuls kreiranju drugačijeg ambijenta u pokretanju socijalnih preduzeća, pružio je Zakon koji je dozvolio nevladinim organizacijama da kroz registraciju privrednih delatnosti, obavljaju komercijalne poslobne aktivnosti. I to je značajno sve dokle ta nevladina organizacija pređe vremenom u pravnu poslovnu formu , a ne da bude dominantan oblik organizovanja socijalnih preduzeća. Svakako ovim se ne umanjuje značaj u početnoj fazi kreiranja socijalnog preduzeća, kao i finansijskom impulsu i podstreknu koji može da dođe od strane donatora. Svakako to ne može da bude dugoročno održiv način poslovanja socijalnog preduzeća.

Možemo zaključiti da su izvori finansiranja socijalnih preduzeća svojevrsna kombinacija različitih izvora poput: prodaja robe/usluga privatnom ili javnom sektoru, državne subvencije, donacija, volonterskog rada, sponzorstva itd.

Kroz donacije i sponzorstva socijalna preduzeća dobijaju finansijska sredstva od državnih institucija, stranih ambasada i razvojnih agencija, fondacija sa predstavništvima u Srbiji, privatnih kompanija, Evropske unije i sl.

Podsticaji u ovom sektoru se odnose i na mere politike zapošljavanja koje sprovodi Nacionalna služba za zapošljavanje. Kroz ove mere socijalna preduzeća imaju priliku da dobiju subvencije za samozapošljavanje, zapošljavanje novih radnika ili osoba sa invaliditetom i javne radove. Javni radovi predstavljaju jednu od aktivnih mera politike zapošljavanja koja se odnosi na davanje finansijskih sredstava za zapošljavanje nezaposlenih osoba koje su prijavljene u Nacionalnoj službi za zapošljavanje u cilju sprovođenja aktivnosti koje imaju za cilj ostvarenje društvenih interesa.

Izvori finansiranja socijalnih preduzeća

Neretko socijalna preduzeća učestvuju u javnim nabavkama na teritoriji lokalnih samouprava za pružanje socijalnih ili drugih usluga. Ova oblast je uređena Zakonom o javnim nabavkama i najčešće su otvorena za sve registrovane privredne subjekte. Treba napomenuti da kao jedan od izvora prihoda se pojavljuje i članarina. Ovo je čest primer kod udruženja građana i zadruga, međutim spada u izvor finansiranja koji ima veoma skromne domete.

Ne možemo zaključiti da je u zakonskom smislu otežan pristup uključivanja socijalnih preduzeća na tržište, obzirom da državna regulativa odvaja značajna sredstva za započinjanje poslovnih poduhvata ove vrste. Postoje otežavajuće okolnosti za poslovanje i ulazak na tržište koje pre možemo da podvedemo kao problematiku opštег preuzetništva, a manje pod specifično socijalno preuzetništvo. Obzirom da socijalna preduzeća mogu da budu registrovana kao privredna društva, zadruge, socijalna preduzeća za rehabilitaciju osoba sa invaliditetom i da fondacije, zadužbine i udruženja građana mogu registrovati privrednu delatnost jasno je da postoji širok prostor za kreiranje održivih poslovnih modela. Nedostajući faktor je manjak potrebnih znanja i veština, kao i u shvatanju koncepta socijalnog preuzetništva kao modela koji mora da bude finansiran od strane donatora isključivo zbog socijalne odnosno društvene misije.

Takođe, primećena je i nezainteresovanost potencijalnih investitora da ulože sredstva u razvoj poslovnih modela socijalnih preduzeća. Razlog nezainteresovanosti je pre svega što se pretežno u socijalna preduzeća organizuju pripadnici osetljivih socijalnih grupacija sa ciljem da traže pomoć za sebe i druge iz svoje grupe. Sa druge strane, postojeći preuzetnici koji razvijaju profitabilne i održive poslovne modele, razvijaju inovacije i dobijaju investicije uz evidentno postojanje socijalne komponente, ne prepoznaju sebe kao socijalne preuzetnike.

Preporuke:

Kako bi se rešio problem finansiranja socijalnih preduzeća u Srbiji potrebno je obezbediti povoljan pravni okvir i kroz strateška dokumenta i akcione planove, usvojiti mere koje će socijalnim preduzećima olakašati pristup finansijama.

Potrebno je prilagoditi poreske politike u pravcu koji pogoduje razvoju koncepta socijalnog preduzetništva. Moguće fiskalno rešenje mogu biti poreske olakšice i subvencije za razvoj socijalnih preduzeća. Uvesti poreske podsticaje ili politike neoporezivanja profita investicije, kao i mere smanjenja ili ukidanja poreza za novoosnovana socijalna preduzeća u ograničenom periodu, umanjenje poreza na dohodak i socijalnih doprinosa za nova radna mesta kreirana u novoosnovanim firmama u ograničenom periodu, uvođenje poreskog kredita za poreze i doprinose na plate za prve dve godine rada novoosnovanog socijalnog preduzeća.

Omogućiti pristupe finansijama socijalnim preduzećima kroz povoljne kreditne linije, kreditiranjem kroz javne zajmove i grant programe, javnim refinansiranjem i garancijama, međunarodnim bankama, specijalizovanim posrednicima (uključujući mikrokredite i investicije akcijskog tipa), mikrofinansiranje i razvijanje alternativnih izvora finansiranja. Uobičajen trend u državama gde su alternativni modeli finansiranja razvijeni jeste da se lokalni investitori udružuju u klubove, te preko njih prikupljaju informacije o potencijalnim investicionim projektima i u njihovim okvirima donose investicione odluke. Sam investicioni klub/mreža može, a ne mora da bude uključen i u realizaciju investicije. Potrebno je pružiti podršku inicijativama usmerenim na osnivanje lokalnih investicionih klubova/mreža.

Model kontinuiranog razvoja socijalnog preuzetništva

VRAĆANJE ZAJEDNICI

Održivo socijalno preduzeće, koje je dobilo finansijski impuls i podršku od države je sada profitabilno na tržištu i vraća svojoj zajednici kako bi se ciklus razvoja i podsticaja socijalnom preuzetništvu nastavio

INOVATIVNE BIZNIS IDEJE

Potrebno je osmisliti nove pristupe tržištu kroz ponudu različitih roba/usluga kao socijalna preduzeća

INSTITUCIONALNA PODRŠKA

Državne institucije koje su razvile finansijske instrumente podrške, kao i poreske i administrativne

NAPREDNA ZNANJA I VEŠTINE

Kvalitetne i stručne edukacije i obuke, formalizacija preuzetništva u obrazovnim institucijama, podsticaj neformalnog obrazovanja

IZLAZAK NA TRŽIŠTE

Implementacija održivih poslovnih modela, profitabilnosti i jačanje konkurenčke pozicije

POVEZIVANJE SA ZAJEDNICOM

Kreiranje poslovnog modela koji je finansijski održiv i koji ispunjava društvenu misiju

Predlažemo model podsticanja rasta i razvoja održivih poslovnih modela socijalnih preduzeća kroz državnu promociju i institucionalizaciju preuzetničkog obrazovnog, poreskog i finansijskog modela. Na ovaj način bi se podstakao razvoj inovativnih socijalnih ideja koje su konkurentne na tržištu. Pružanjem institucionalne podrške u stvaranju poreskog i poslovnog ambijenta za socijalno preuzetništvo kreirali bi se bliski odnosi sa lokalnom zajednicom. Socijalna preduzeća bi u fazi razvoja imala mogućnost korišćenja donatorskih i subvencioniranih programa sa ciljem njihovog finansijskog osamostaljivanja na tržištu. Jednom uspostavljeni profitabilno socijalno preduzeće bi kroz svoje delovanje vraćalo zajednici i to davanjem određenog dela profita, zapošljavanjem marginalizovanih grupa i/ili kroz inovativne usluge i proizvode koji imaju široki uticaj na društveno - ekonomski razvoj zajednice. Time bi se stvorio kružni ciklus rasta sektora socijalnog preuzetništva.

Zaključak

Socijalna preduzeća danas čine važan segment evropske i svetske ekonomije. Iako situacija u Srbiji ne prati svetski trend, u prethodnih nekoliko godina napravljeni su značajni koraci u pravcu razvoja socijalnog preduzetništva. Realizovani su brojni projekti, konferencije, programi edukacije i podrške socijalnim preduzećima. Međutim, ovi koraci uglavnom ostaju u domenu civilnog sektora. Na ovom polju osnovana je Koalicija za razvoj socijalnog preduzetništva, kao i prva nacionalna mreža socijalnih preduzeća SENS.

I pored ovih pomaka, u Srbiji još uvek nedostaje pravno regulisanje socijalnog preduzetništva, određene beneficije i poreske olakšice koje bi omogućile funkcionisanje i unapredile razvoj ove oblasti. Osim nepostojanja zakona koji bi kompletno regulisao ovu oblast i nedostatka finansijskih sredstava, veliki problem predstavlja i nedostatak preduzetničkih sklonosti i odgovarajućih znanja i veština za samostalan nastup na tržištu. U tom smislu, potrebno je ulagati u programe edukacija, koji su namenjeni ne samo potencijalnim socijalnim preduzetnicima, već i državnim institucijama i njihovim zaposlenima. Kako bi se iskoristio potencijal koji sektor socijalnih preduzeća ima za privredni rast, kao i za društvo u celini potrebno je izraditi dugoročni strateški okvir i razviti međusektorsku saradnju. Naročito je važno da kroz jačanje mreže ključnih aktera ovog sektora i uključivanje privatnog, državnog i civilnog sektora se sagledaju realni izazovi i pruže sistemski okviri koji će intervenisati u cilju razvoja i unapređivanja socijalnog preduzetništva u Srbiji. Primeri dobre prakse iz regionala i Evrope mogu da znatno ojačaju postojeću i da doprinesu uključivanju novih aktera kroz razmenu dobre prakse, znanja i modela socijalnog poslovanja.

Neophodno je u javnosti promovisati socijalno preduzetništvo, kako bi se ovaj koncept bolje razumeo, precizno odredio i kako bi se ukazalo na mogućnosti za njegovo unapređenje. Ovaj proces potrebno je uključiti institucije državnog, civilnog, ali i preduzetničkog sektora.

Zaključak

Oblast socijalnog preduzetništva nije normativno uređena u Srbiji i potrebno je zakonodavno urediti njeno funkcionisanje i izgraditi uspešan model. U tom smislu, neophodno je doneti niz mera koje će zagovarati definisanje, promociju, institucionalno uključivanje i razvoj poreske politike u pravcu koji pogoduje razvoju koncepta socijalnog preduzetništva, što mogu biti poreske olakšice i subvencije za razvoj socijalnih preduzeća. I pored nepovoljnog okruženja, socijalna preduzeća u Srbiji i te kako postoje i bave se najrazličitijim oblastima, od proizvodnje hrane i igračaka za decu, do pružanja usluga ranjivim grupama. Takođe, postoje i primeri preduzeća koji već posluju u oblasti socijalnog preduzetništva, a da pri tom toga nisu ni svesni.

Možemo zaključiti da je jedan od glavnih razloga za slabu razvijenost sektora socijalnog preduzetništva u Srbiji primarna orijentisanost ka donatorima i državi, a nedovoljna ka tržištu.

Iz tog razloga socijalna preduzeća se u Republici Srbiji suočavaju sa značajnim izazovima poput slabog menadžmenta, manjka ljudskih resursa, nedostatak potrebnih preduzetničkih znanja i veština što im onemogućava da budu održivi na tržištu. Primećeno je da socijalna preduzeća nisu orijentisana ka profitabilnosti odnosno ka zarađivanju i da u potpunosti zanemaruju njihove preduzetničke i poslovne karakteristike koje poseduju. Iz tog razloga dolazi do očekivanja da se povećaju donacije i pomoć države u ovom sektoru, ne sagledavajući potencijale zdravog poslovnog rasta.

Potrebno je pružiti sistemsku podršku za sticanje naprednih preduzetničkih znanja i veština kako bi se sektor u kojem delaju socijalna preduzeća osnažio. Institucionalna podrška, alternativni izvori finansiranja poslovnih ideja, kao i donacije trebaju da budu dostupne u ranim fazama razvoja.

Zaključak

Kroz institucionalnu podršku i umrežavanje sa lokalnom zajednicom socijalna preduzeća bi razvila održive i profitabilne biznis modele i kroz svoje delanje, zapošljavanje pripadnika marginalizovanih grupa, robu/usluge, inovacije ili delom profita nastavila da podstiču dalji razvoj sektora socijalnog preuzetništva.

Takođe, veoma je važno insistirati na razvoju partnerstava i umrežavanju prvenstveno između aktera socijalne ekonomije, nevladinih udruženja i socijalnih preduzeća, na regionalnom i nacionalnom nivou, kako bi se organizovanje delovalo prema relevantnim političkim institucijama.

Ovaj dokument je dao činjeničnu analizu delovanja socijalnih preduzeća i potencijalima rasta koji ima sektor socijalnog preuzetništva u Republici Srbiji. U ovom momentu socijalno preuzetništvo je izuzetnog slabog razvojnog kapaciteta i smatramo da se socijalni preuzetnici kao i preuzetnici uopšte suočavaju sa znatnim izazovima pri pokretanju sopstvenog posla. Međutim, navedeno ne znači da primera dobre prakse nema, naprotiv oni su ti koji podstiču na misao da je **socijalno preuzetništvo u Srbiji danas u začetku, ali da je svakako na putu razvoja**

Preporuke za unapređenje socijalnog preduzetništva u Srbiji

PROMOCIJA I UMREŽAVANJE

- Uvođenje potpuno novog termina, koji bi bio prihvatljiv široj javnosti i kako sam termin ne bi vezivao ovaj sektor za samo marginalizovane grupe.
- Sistemski i strateški promovisati razvoj socijalnih preduzeća koji se iz udruženja građana osposobljavaju da se uključe u privatni sektor i da postanu finansijski i poslovno održivi
- Umrežavanje, podsticanje i osnaživanje partnerskih odnosa sa regionalnim i međunarodnim sektorom socijalnog preduzetništva.
- Promocija dobre prakse kao vid podrške razvoju socijalnog preduzetništva
Podsticanje regionalnog dijaloga i razmene dobre prakse.
- Unapređivanje procesa međunarodnih razmene, poseta i događaja sa svim relevantnim stejkolderima iz sektora socijalnog preduzetništva.
- Usvojiti instrumente politike koji će se baviti promocijom socijalnog preduzetništva, kao i edukacijom u ovoj oblasti.

OBRAZOVANJE

- Povećanje informisanosti javnosti o sektoru socijalnog preduzetništva i mogućnostima kreiranja održivih poslovnih modela uz ostvarenje društvenih ciljeva.
- Kreirati i implementirati politike koje će uspostaviti efikasan i efektivan sistem preduzetničkog učenja i treninga, uvesti preduzetništvo i socijalno preduzetništvo u obrazovni sistem i osposobiti nastavni kadar da uspešno prenosi veštine i znanja i da razvija potencijale učenika.
- Ulagati u kvalitetne projekte i neformalne edukacije, koje imaju za cilj unapređenje znanja i veština potrebnih za pokretanje socijalnih preduzeća.

Preporuke za unapređenje socijalnog preduzetništva u Srbiji

STRATEŠKI PRISTUP

- Izraditi dugoročni strateški okvir na period od 10 godina koji se bavi razvojem socijalnog preduzetništva uz međusektorsku saradnju.
- Sistemsko podržavanje kreiranja zadruga i van sektora poljoprivrede.
- Strateški pristupiti politikama podsticanja donatorskih modela i podržavanje socijalnih preduzeća u ranim fazama razvoja.

ZAKONODAVNA PROMENA

- Donošenje Zakona o socijalnom preduzetništvu koji će sadržati definiciju socijalnog preduzetništva, shvaćenog najšire kao oblik preduzetničkog poduhvata čiji je cilj ostvarenje društvene misije.
- Doneti zakonske regulative koje će definisati podsticajne mere, koje se oslanjaju kako na državne institucije, tako i na okruženje, za promociju i unapređenje socijalnog preduzetništva u Srbiji.

MEĐUSEKTORSKA SARADNJA

- Podsticati povezivanje aktera socijalne ekonomije, institucija izvršne vlasti, lokalnih vlasti, privatnog i nevladinog sektora, i njihovog zajedničkog delovanja.
- Izgradnja mehanizama za uspostavljanje saradnje lokalnih vlasti i socijalnih preduzeća i lokalnih inicijativa, kako bi se unapredio nivo njihovog zajedničkog delovanja.
- Izgradnja mehanizama komunikacije i saradnje za razvoj sektora socijalnog preduzetništva između: Ministarstva državne uprave i lokalne smouprave, Ministarstva poljoprivrede i zaštite životne sredine, Ministarstva omladine i sporta, Ministarstva privrede i Ministarstva finansija.

Preporuke za unapređenje socijalnog preuzetništva u Srbiji

FINANSIJSKI MEHANIZMI:

- Kreirati poresko okruženje koje podstiče poslovni razvoj socijalnih preduzeća, naročito početnika u poslovanju.
- Obezbediti povoljan pravni okvir i kroz strateška dokumenta i akcione planove, usvojiti mere koje će socijalnim preduzećima olakašati pristup finansijama.
- Prilagoditi poreske politike u pravcu koji pogoduje razvoju koncepta socijalnog preuzetništva.
- Uvesti poreske olakšice i subvencije za razvoj socijalnih preduzeća.
- Uvesti poreske podsticaje ili politike neoporezivanja profita investicije, kao i mere smanjenja ili ukidanja poreza za novoosnovana socijalna preduzeća u ograničenom periodu, umanjenje poreza na dohodak i socijalnih doprinosu za nova radna mesta kreirana u novoosnovanim firmama u ograničenom periodu, uvođenje poreskog kredita za poreze i doprinose na plate za prve dve godine rada novoosnovanog socijalnog preduzeća.
- Omogućiti pristupe povoljnim kreditnim linijama, kreditiranje kroz javne zajmove i grant programe, javnim refinansiranjem i garancijama, međunarodnim bankama, specijalizovanim posrednicima (uključujući mikrokredite i investicije akcijskog tipa), mikrofinansiranje i razvijanje alternativnih izvora finansiranja.
- Pružiti podršku inicijativama usmerenim na osnivanje lokalnih investicionih klubova/mreža.
- Kreirati model finansijskog podsticaja razvoja socijalnih preduzeća u ranim fazama usmeren na održive i konkurentne biznis modele.
- Kružni ciklus rasta sektora socijalnog preuzetništva kroz podsticanje socijalnih preduzeća da budu profitabilna i tržišno održiva i da kroz svoje delovanje imaju široki uticaj na društveno ekonomski razvoj zajednice.